

Ο ΚΩΔΙΞ ΤΩΝ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Α' 1828 — 1829

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΨΗΦΙΣΕΩΣ, ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΩΝ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Εἰσαγωγή

1. Ἡ ἀνάγκη ἐκδόσεως τῆς νομοθεσίας τῆς περιόδου τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (1822 - 1827), ὅσον καὶ τῆς τοιαύτης τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας (1827 - 1833), ἔχει καταστῆ ἀντιληπτὴ καὶ ἐπεσημάνθη ἐπανειλημμένως¹.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον θὰ ἀναληφθῇ κάποτε ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ φορέως αὐτοῦ, τοῦ κράτους, διὰ τὸν ἀρμοδίον δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἡ ἔστω ἀτόμου τινὸς κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων χορηγῶν, ἀπετόλμησα ἤδη ἀτομικὴν συμβολὴν διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 1822 - 1828, δημοσιευθέντος εἰς προηγούμενον τόμον τῆς μετὰ χειρὸς Ἐπετηρίδος, καὶ τοῦ χρονικῶς παραλλήλου Κώδικος τῶν Θεσπισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 1822 - 1828, δημοσιευθέντος αὐτοτελῶς.

2. Συνέχειαν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ ἡ παροῦσα, συνισταμένη εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Κώδικος τῶν Ψηφισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ δὴ τῆς πρώτης περιόδου αὐτῆς, δηλονότι τῆς ἀρξαμένης ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ληξάσης κατὰ τὴν συντελεσθεῖσαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1829 ἀνασύνταξιν τῆς κρατικῆς ὁργανώσεως.

Πράγματι ἡ χρονικὴ αὕτῃ περίοδος συνιστᾷ διακεκριμένην ἐνότητα εἰς τὴν

1. Βλ. Θ. Γ. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Β' Βουλευτικῆς Περιόδου (26 Ἀπριλίου 1823 - 10 Ὀκτωβρίου 1824)», Ἐπιθεώρησις τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, τόμ. 6 (1927), σελ. 65 - 68· Γ. Δ. Δημακοπούλου, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, 1821 - 1827, Ἐν Ἀθήναις 1966· Τοῦ αὐτοῦ, «Ὁ Κῶδιξ τῶν Νόμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 1822 - 1828», Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 10 - 11 (1963 - 64), σελ. 40· Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Κῶδιξ τῶν Θεσπισμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 1822 - 1828, Ἐν Ἀθήναις 1967, σελ. 15, σημ. 4.

διοικητικήν ιστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, λήξασα συγχρόνως μὲ τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν τῆς Δ' ἐν Ἀργεὶ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν ἀκολουθήσασαν τότε πρὸς «ὀριστικήν» διοργάνωσιν τοῦ κράτους θεσμικὴν μεταβολήν.

Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ κατὰ τὴν ὑπὸ μελέτην περίοδον νομοπαρασκευαστικοῦ σώματος, τοῦ Πανελληνίου, δι' ἑτέρου, τῆς Γερουσίας, ἔσχεν ἐπίδρασιν, ὡς εἰκός, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀρίθμησιν τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1829 ἤρξατο ἐκ νέου.

3. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα μὲ πλήρως κατηρτισμένον ὀργανωτικὸν πρόγραμμα, ἐπέτυχεν, ὡς γνωστόν, τὴν ἐκδοσιν ὑπὸ τῆς λειτουργούσης τότε Βουλῆς τοῦ ὑπ' ἀριθμ. ΝΗ' Νόμου τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1828¹, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ νομοθετικὸν ἐκεῖνο σῶμα ἀπέθεσε τὸ χρέος τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ὅπερ εἶχεν ἀναλάβει. Ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ ἀνωτέρω νόμου καὶ ἐν τῷ β' ἄρθρῳ αὐτοῦ περιλαμβάνοντο δέκα παράγραφοι, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ διεμορφοῦτο, καὶ πάλιν προσωρινῶς, τὸ νέον κυβερνητικὸν σύστημα.

Ὁ ἐν λόγῳ νόμος, ἂν καὶ προὖν αἰτήματος τοῦ Καποδιστρίου, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ μορφήν ὅρου ἐκ τῆς πραγματοποιήσεώς τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἐξήρτη οὗτος τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας, ἀπετέλεσε μονομερὴ ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς.

Παρά τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ νόμου, ὁ Καποδίστριας ἠθέλησεν ὅπως ἡ πρώτη ἐπίσημος πράξις τοῦ εἶναι «καταστατική». Κατόπιν τούτου ἐξεδόθη τὸ ὑπ' ἀριθμ. Α' Κυβερνητικὸν Ψήφισμα μὲ περιεχόμενον τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς δέκα παραγράφους τοῦ ὑπ' ἀριθμ. ΝΗ' Νόμου.

4. Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ κυβερνητικοῦ ψηφίσματος ἐβεβαιώθη ἡ καθίδρυσις προσωρινοῦ ὑπευθύνου γνωμοδοτικοῦ σώματος, τοῦ Πανελληνίου, ἵνα «μετέχει μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος τῶν ἔργων καὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς Κυβερνήσεως, ἕως τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἥτις θέλει συνέλθῃ ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς 1828», καὶ γνωμοδοτῇ ἐπὶ τῶν σχεδίων τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων.

Ὁ τίτλος κυβερνητικὸν ψήφισμα ἐπεφυλάχθη εἰς τὰ νομοθετικὰ ἐκεῖνα κείμενα ἅτινα μετὰ γνώμην τῆς ὀλομελείας ἢ τμήματος τοῦ Πανελληνίου «ἐψηφίζοντο» ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ὡς λεπτομερέστερον θὰ ἀναπτυχθῇ ἐν συνεχείᾳ.

Ἐκτὸς τοῦ Πανελληνίου, καθιδρύθη μονήρης Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας, ὁ ἐπὶ κεφαλῇς τῆς ὁποίας Γενικὸς Γραμματεὺς καθίστατο ἀρμόδιος νὰ προσυπογράψῃ τὰ κυβερνητικὰ ψηφίσματα καὶ τὴν ἐν γένει ἀλληλογραφίαν.

1. Γ. Δ. Δημακοπούλου, «Ὁ Κώδιξ τῶν Νόμων», σελ. 204 - 206. Βλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, 1827 - 1833, Α' 1827 - 1828, Ἐν Ἀθήναις 1970, σελ. 55 - 57.

Ἐνάρηματα ψηφίσματα ἐξεδόθησαν ἀπὸ τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1828 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1829 τριάκοντα τέσσαρα ἐν ὅλῳ.

Ἡ ἀρίθμησις τούτων ἦτο συνεχῆς καὶ ἐγένετο κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν δι' ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀριθμητικῶν συμβόλων. Τὰ κυβερνητικὰ ψηφίσματα κατεχωρίζοντο εἰς ἴδιον κώδικα, ὡς καὶ πρότερον προεβλέπετο διὰ τοὺς νόμους. Ἐκτὸς τούτου κατεχωρίζοντο εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἐξερχομένων, ἀριθμούμενα καὶ ἐν αὐτῷ βάσει τοῦ γενικοῦ ἀριθμοῦ πρωτοκόλλου.

Πλὴν τῶν ἐναρίθμων ψηφισμάτων ἐξεδόθησαν καὶ σῶζονται, δημοσιευμένα καὶ μὴ, καὶ ἕτερα ἅτινα φέρουν μὲν ἀριθμὸν γενικοῦ πρωτοκόλλου ἐξερχομένων οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἀριθμὸν ἐκ τοῦ Κώδικος τῶν Ψηφισμάτων.

Ἐκ τῶν ἐναρίθμων ψηφισμάτων τὰ πρῶτα ἐξ (α' - ς') ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου πρὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Πανελληνίου κατὰ τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1828. Ἐπίσης τὰ δύο τελευταῖα κυβερνητικὰ ψηφίσματα (λγ' καὶ λδ') δὲν φέρονται ὑποβληθέντα εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ Πανελληνίου καὶ συνεπῶς τυχόντα τῆς γνώμης αὐτοῦ. Τὸ μὲν τριακοστὸν τρίτον διότι εἶχον παύσει αἱ ἐργασίαι τοῦ Πανελληνίου, τὸ δὲ τριακοστὸν τέταρτον διότι ἐξεδόθη κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἀρθροῦ ι' τοῦ ἀπὸ τῆς 22ας Ἰουλίου 1829 Ψηφίσματος ὑπ' ἀριθμ. Β' τῆς ἐν Ἀργεὶ Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, δι' οὗ εἶχαν ἐξουσιοδοτηθῇ ὁ Κυβερνήτης ὅπως πρᾶξῃ εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ¹.

5. Ὁ αὐτούσιος Κῶδιξ τῶν Ψηφισμάτων δὲν ἀνευρέθη, παρὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεῦνας μου. Ὡς ὁμῶς καὶ περὶ τοῦ Κώδικος τῶν Νόμων ἔγραψα², ἐκ τινος σημειώσεως τοῦ Ἀνδρέου Μάμουκα πληροφορούμεθα ὅτι τῷ 1852 ἐσώζετο ἀκόμη παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ, ἐνθα ἐφυλάσσοντο τότε τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα, Κῶδιξ ἐν τῷ ὁποίῳ ἦσαν ἀντιγεγραμμένοι οἱ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐκδοθέντες νόμοι καὶ ἅπαντα τὰ ἐπὶ Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐκδοθέντα κυβερνητικὰ ψηφίσματα. Ὁ Κῶδιξ οὗτος ἐνδέχεται νὰ λανθάνῃ εἰσέτι εἰς τι δημόσιον ἀρχεῖον καὶ δὴ καὶ εἰς ἀταξινόμητον τμήμα τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, ἢ εἰς τὸ ἀρχεῖον καταλοίπων Ἰωάννου Βλαχογιάννη, ἢ εἰς τὸ δυστυχῶς ἀπρόσιτον ἀκόμη εἰς τοὺς ἐρευνητὰς πλούσιον ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κώδικος εἰκάζω ὅτι θὰ ἐλήφθησαν τὰ κείμενα ἅτινα ἀπῆρτισαν τὴν γαλλιστὶ ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1835 ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ Τυπογραφείου συλλογὴν νομοθεσίας³.

1. Ἀ. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. ΙΑ', Ἐν Ἀθήναις 1852, σελ. 144 - 148.

2. Γ. Δ. Δημακοπούλου, «Ὁ Κῶδιξ τῶν Νόμων», σελ. 42.

3. *Constitutions, lois, ordonnances des assemblées nationales, des corps législatifs et du Président de la Grèce, recueillies et traduites par ordre du Gouvernement, 1821 - 1832*, Ἐν Ἀθήναις 1835.

Τὰ ψηφίσματα ἔχουν δημοσιευθῇ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος», ἐξ ἧς καὶ ἀναδημοσιεύονται νῦν. Ἔτερα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Κοινότητος τῆς Ὑδρας¹ καὶ ἄλλα ἐκ τῆς σπανίας συλλογῆς Μάμουκα. Δύο εὐρέθησαν μόνον εἰς τὴν γαλλικὴν αὐτῶν μετάφρασιν. Τὰ ἐλληνικὰ πρωτόγραφα μέχρι στιγμῆς δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐντοπισθοῦν.

Σοβαρὰν βοήθειαν κατὰ τὸν ἔλεγχον τῶν κειμένων καὶ δὴ καὶ τῆς ἀριθμήσεως αὐτῶν μοὶ παρέσχεν ἡ μνημονευθεῖσα ἀνωτέρω ἐπίσημος συλλογὴ νομοθεσίας εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Σημειωτέον πάντως, ὅτι αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνος πρὸς τὴν πραγματικὴν ἀρίθμησην τῶν ψηφισμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγει καὶ τινὰ διατάγματα. Τὰ κείμενα τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων διὰ τῶν ὁποίων ἀνασυγκροτεῖται ὁ Κῶδιξ παρατίθενται ἀκολούθως καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

Εἰς ὑποσελιδίους σημειώσεις παρ' ἐκάστω αὐτῶν σημειοῦται, ὡς ἐπιβάλλεται ἄλλωστε βιβλιογραφικῶς, ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἐλήφθησαν, ὡς καὶ αἱ παραπομπαὶ εἰς τὰς σελίδας τῆς συλλογῆς Μάμουκα, τοῦ Ἀρχείου τῆς Κοινότητος τῆς Ὑδρας καὶ τινων ἄλλων, ἐφ' ὅσον ἐδημοσιεύθησαν εἰς αὐτά.

Ἐπίσης ἐν ὑποσημειώσει δημοσιεύονται τὰ ἀμέσως συνδεόμενα πρὸς τὴν ἰσχὺν ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν σπουδαιοτέρων ἐκ τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων διατάγματα ἢ ἄλλαι πράξεις, ὡς καὶ διαφωτιστικαὶ τινες πληροφορίες.

Ἡ νομοθετικὴ διαδικασία

Α' Τὸ Πανελλήνιον.

1. Περὶ τῆς «καταστάσεως» τῶν βασικῶν φορέων τῆς νέας κυβερνητικῆς ὁργανώσεως προέβλεψεν, ὡς ἐσημειώθη, τὸ Κυβερνητικὸν Ψήφισμα Α' τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1828, ὡς καὶ τὸ μετὰ διήμερον ἐκδοθὲν ἐκτελεστικὸν αὐτοῦ Διάταγμα², συσταθέντος καὶ ὁργανωθέντος τοῦ Πανελληνίου ὡς προσωρινοῦ συμβουλευτικοῦ σώματος, συνεδριάζοντος καὶ ἀποφαινομένου ἐν ὁλομελείᾳ καὶ κατὰ τμήματα.

Εἰς τὸ Πανελλήνιον ἀνετέθη ὅπως «μετέχει μετὰ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος τῶν ἔργων καὶ τοῦ ὑπευθύνου τῆς Κυβερνήσεως, ἕως τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἥτις θέλει συνέλθῃ ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς 1828» (ἄρθρ. α' τοῦ Ψήφ.).

Εἰδικώτερον εἰς τὸ ἐν λόγῳ σῶμα ἀνετέθη ὅπως «διὰ τῶν τμημάτων αὐτοῦ ἐνασχολεῖται: α'. Εἰς τὰς ὑποθέσεις τὰς παραδοθείσας εἰς αὐτὸ παρὰ τῆς Βουλῆς

1. Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος τῆς Ὑδρας, 1778-1832, δημοσιευόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Λιγνοῦ, τόμ. ΙΔ', Ἐν Πειραιεῖ 1930 (ἐφεξῆς Ἀρχ. Ὑδρας).

2. Τὸ κείμενον τοῦ διατάγματος βλ. ἀκολούθως δημοσιευόμενον.

καὶ τῆς Ἀντικυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς, αἵτινες ἀπέθεντο ἤδη τὰ χρέη των· β'. Εἰς τὰς ὑποθέσεις [εἰς] τὰς ὁποίας ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὑποβάλλει εἰς τὸ Πανελλήνιον, αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τὰς περὶ αὐτῶν ἀναφοράς <του>· γ'. Εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις εἰς τὰς ὁποίας τὰ τμήματα καὶ τὸ Πανελλήνιον νομίζουν χρέος νὰ προσκαλέσουν τὴν προσοχὴν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος» (ἄρθρ. α' τοῦ Διατ.).

2. Ἡ σύνθεσις τοῦ Πανελληνίου ὠρίσθη εἰκοσιεπταμελής, τὸ Ψήφισμα ὅμως δὲν προέβλεψε περὶ τοῦ τρόπου διορισμοῦ καὶ τῶν προσόντων τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Ταῦτα, τόσον κατὰ τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ ὅσον καὶ κατὰ τὰς ἀκολουθησάσας ἀντικαταστάσεις τῶν διὰ διαφόρους λόγους ἀποχωρησάντων, διωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου διὰ διαταγμάτων, ἐπιλεγέντα μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων τότε πολιτικῶν προσώπων καὶ ἐκπροσωπευτικῶν παραγόντων τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς¹.

3. Τὸ Πανελλήνιον διηρέθη εἰς τρία τμήματα, τὸ Τμήμα τῆς Οἰκονομίας, τὸ Τμήμα τῶν Ἑσωτερικῶν καὶ τὸ Τμήμα τῶν Πολεμικῶν, ἔχοντα ἀνάλογον ἀρμοδιότητα.

Αἱ συνεδριάσεις τοῦ σώματος ἐγίνοντο κατὰ τμήμα καὶ ἐν ὁλομελείᾳ.

Ἐκάστου τμήματος προήδρευεν ἐν τῶν μελῶν τοῦ, φέρον τὸν τίτλον τοῦ προβούλου. Δύο ἄλλα μέλη ἐπεφορτίσθησαν τὴν ἀνταξίαν τῶν «πράξεων» αὐτοῦ, φέροντα τὸν τίτλον τοῦ α' καὶ β' γραμματέως τοῦ τμήματος (ἄρθρ. γ' τοῦ Ψήφ.).

Ἡ προεδρεία τῆς ὁλομελείας, δηλ. τῶν «γενικῶν συνεδριάσεων» ὡς ἀπεκαλοῦντο, ἀνετέθη ἀπὸ κοινοῦ εἰς τοὺς προβούλους τῶν τριῶν τμημάτων², ἡ δὲ γραμματεία αὐτῆς εἰς τὸν γραμματέα «τοῦ τμήματος τοῦ κινούντος τὰς ὑποθέσεις εἰς τὰς ὁποίας ἐνασχολεῖται τὸ Πανελλήνιον» κατὰ τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν (ἄρθρ. δ' τοῦ Ψήφ.).

Τὰ τμήματα καὶ ἡ ὁλομέλεια κατὰ τὰς συνεδριάσεις αὐτῶν ἀπεφαίνοντο διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας τῶν μελῶν αὐτῶν ἐπὶ τῶν «ἀναφορῶν», δηλ. τῶν εἰσηγήσεων τῶν οἰκείων γραμματέων, «καὶ κατὰ τὴν πρότασιν τῶν προσηκόντων αὐτῶν Προβούλων» (ἄρθρ. β' τοῦ Διατ.).

1. Τὰς ἐκάστοτε μεταβολὰς τῆς συνθέσεως τοῦ Πανελληνίου βλ. ἐν Γ. Δ. Δημακοπούλου, «Αἱ Κυβερνητικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας, 1827 - 1833», Ὁ Ἑρανιστής, ἔτος Δ' (1966), σελ. 117 - 154. Περὶ τοῦ ὅρκου τῶν μελῶν τοῦ Πανελληνίου βλ. τὸ ἀκολούθως δημοσιευόμενον Κυβερν. Ψήφισμα ὑπ' ἀριθμ. Ε' τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1828.

2. Ἡ διατύπωσις ἐν τῷ κειμένῳ εἶναι ἀσαφής. Ἀναφέρεται ἐπὶ λέξει ὅτι : «Ὁ Πρόβουλος τοῦ Τμήματος τῆς Οἰκονομίας, ὁμοῦ μὲ τοὺς προβούλους τῶν δύο ἄλλων τμημάτων, προεδρεύει τὸ Πανελλήνιον εἰς τὰς γενικὰς του συνεδριάσεις». Ἡ περίεργος αὕτη διατύπωσις ἐπεδιώχθη πιθανῶς λόγῳ τῆς μελλούσης ἐπιλογῆς τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου ὡς Προβούλου τοῦ Τμήματος τῆς Οἰκονομίας.

Τὰ μειοψηφοῦντα μέλη εἶχον τὸ δικαίωμα «νὰ δίδουν καὶ νὰ λαμβάνουν ἐγγράφως τὴν γνώμην των εἰς τὸ Πρωτόκολλον τῶν συνεδριάσεων»¹, τὸ ὁποῖον ἐτηρεῖτο ὑπὸ τοῦ οἰκείου β' γραμματέως (ἄρθρ. β' τοῦ Διατ.).

Παρ' ἐκάστῳ τμήματι ἐτηροῦντο δύο βιβλία, τὸ *Κατάστιχον τῶν πρακτέων*, τηρούμενον ὑπὸ τοῦ α' γραμματέως, εἰς τὸ ὁποῖον «κατετάσσοντο» κεχωρισμένως αἱ «διοικητικοῦ» καὶ αἱ «νομοθετικοῦ» χαρακτῆρος ὑποθέσεις τοῦ τμήματος (ἄρθρ. γ' τοῦ Διατ.), καὶ τὸ *Κατάστιχον τῶν πράξεων*, τηρούμενον ὑπὸ τοῦ β' γραμματέως, εἰς τὸ ὁποῖον κατεχωρίζοντο, ἐπίσης κεχωρισμένως, αἱ «νομοθετικοῦ» καὶ αἱ «διοικητικοῦ» χαρακτῆρος ἀποφάνσεις (βουλευμάτα) τοῦ τμήματος, ὅσον καὶ αἱ τοιαῦται τῆς ὀλομελείας ἐπὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν καθ' ὕλην ἀρμοδιότητα τοῦ τμήματος ὑποθέσεων (ἄρθρ. δ' τοῦ Διατ.)².

Τὸ Πανελλήνιον (ὀλομέλεια καὶ τμήματα) προεβλέπετο νὰ συνέρχεται καθ' ἐκάστην πλὴν Κυριακῶν καὶ ἐπισήμων ἑορτῶν, ἀπὸ τῆς 09.00' ἕως τῆς 12.00' καὶ ἀπὸ τῆς 15.00' ἕως τῆς 18.00', εἰς πρὸς τοῦτο προσδιωρισμένην μονίμως οἰκίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὠρίσθη ὅτι θὰ ἐφυλάσσετο καὶ τὸ ἄρχεῖον (ἄρθρα ε' καὶ ς' τοῦ Διατ.).

Οἱ πρῶτοι γραμματεῖς ἦσαν ὑποχρεωμένοι ὅπως ἐνημερώνουν συνοπτικῶς τὸν Κυβερνήτην καθ' ἐκάστην καὶ κατὰ τὴν 12.00' περὶ τῶν πεπραγμένων τῶν τμημάτων κατὰ τὴν διαρρέυσαν ἡμέραν³.

4. Τὸ νέον σῶμα δὲν ἀπετέλει, οὔτε παρίστα ἀντιπροσωπευτικὸν νομοθετικὸν σῶμα, διότι οὔτε ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ ἦτο, οὔτε νομοθετικὰ καθήκοντα ἀνετέθησαν εἰς αὐτό. Συνεστάθη ὡς συμβουλευτικὸν καὶ γνωμοδοτικόν, ὑπεύθυνον ὅμως ὄργανον τοῦ Κυβερνήτου, μὲ κυρίαν ἀποστολὴν τὴν μελέτην τῶν σοβαρῶν προβλημάτων καὶ τὴν προηγουμένην βάσανον καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων.

1. Πρωτόκολλα συνεδριάσεων (=πρακτικά) τοῦ Πανελληνίου σφύζονται εἰς λυτὰ φύλλα καὶ εἰς τὸ παρὰ τὸ Μουσεῖον Μπενάκη Ἀρχεῖον τοῦ Ἀγῶνος.

2. Ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς σφύζεται χειρόγραφος Κώδιξ τῶν πράξεων (βουλευμάτων) τοῦ Πανελληνίου, ὑπὸ στοιχ. χργφ. 348, περιλαμβάνων τὰς διοικητικὰς πράξεις τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Τμήματος ἀπὸ 28ης Ἰανουαρίου 1828 μέχρι 10ης Μαΐου 1829, καὶ τὰς νομοθετικὰς τοιαύτας τοῦ ἰδίου τμήματος ἀπὸ 4ης Φεβρουαρίου 1828 μέχρι 16ης Μαΐου 1829. Βλ. καὶ Ν.τ. Κοινόμου, *Συμπληρωματικὸς Κατάλογος τῶν Χειρογράφων Κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Συνέχεια τῶν Καταλόγων (1-241) τοῦ Σπ. Λάμπρου Ἀριθ. 242-448, Ἐν Ἀθήναις 1965, σελ. 37.*

3. Τὸ Πανελλήνιον καὶ γενικώτερον ἡ νέα κυβέρνησις καθιδρύθησαν ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Αἰγίνης τὴν πρωίαν τῆς 26ης Ἰανουαρίου 1828. Βλ. σχετικῶς τὸ ἀκολούθως δημοσιευόμενον Ψήφισμα Σ' τῆς 23ης Ἰανουαρίου 1828. Τὸ Πανελλήνιον ἐν Αἰγίνῃ ἦτο ἐγκατεστημένον ἐν τῷ ὡς ἄνω Μητροπολιτικῷ Ναῷ.

5. Ὡς πρὸς τὰ κυβερνητικὰ ψηφίσματα ὠρίσθη ὅτι «θέλουν εἶσθαι θεμελιωμένα εἰς τὰς ἐγγράφους ἀναφορὰς τοῦ Πανελληνίου ἢ τῶν τμημάτων αὐτοῦ, καθόσον τὸ ἀντικείμενον τοῦ ψηφίσματος κινεῖται ἀπὸ τὴν διοίκησιν ἢ καὶ ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν» (ἄρθρ. ζ' τοῦ Ψηφ.).

Εἰδικώτερον ὠρίσθη ὅτι «Τὰ ἀντικείμενα εἶναι διοικητικὰ ἐὰν αἱ πράξεις τῆς ἐν Τροιζῇνι Συνελεύσεως ἐπρονόησαν περὶ αὐτῶν, ὥστε δὲν πρόκειται ἄλλο εἰμὴ νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ νόμος. Εἶναι δὲ νομοθετικά, ὅταν ὁ νόμος (δηλ. αἱ πράξεις τῆς ἐν Τροιζῇνι Γ' Ἐθν. Συνελεύσεως) δὲν ἐπρονόησε περὶ αὐτῶν. Τὰ ψηφίσματα ταῦτα γίνονται ἐπάνω εἰς τὰς ἀναφορὰς τοῦ Πανελληνίου, τὰ δὲ ἄλλα (δηλ. τὰ διοικητικὰ) ἐπάνω εἰς τὰς τῶν τμημάτων» (ἄρθρ. η' τοῦ Ψηφ.).

Κατὰ ταῦτα διὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν μὲν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐννοίαν «νομοθετικῶν» ψηφισμάτων ἀπηρεῖτο γνωμοδότησις τῆς ὀλομελείας, τῶν δὲ «διοικητικῶν» ψηφισμάτων, δηλ. τῶν ἐκτελεστικῶν ἐπὶ θεμάτων περὶ ὧν εἶχε προνοήσει ἡ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις, γνωμοδότησις τοῦ ἀρμοδίου τμήματος.

Καὶ εἰς τὴν πρώτην πάντως περίπτωσιν ἡ ὑπόθεσις θὰ ἤγετο εἰς τὴν ὀλομέλειαν μέσῳ τοῦ ἀρμοδίου καθ' ὕλην τμήματος.

Μετὰ τὴν κατὰ ταῦτα ἀπόφασιν τοῦ τμήματος ἢ τῆς ὀλομελείας καὶ τὴν καταγραφὴν αὐτῆς εἰς τὸ Κατάστιχον τῶν πράξεων, ὁ ἀ' γραμματεὺς τοῦ οἰκείου τμήματος συνέτασσε τὸ σχετικὸν ἐγγράφον (ἀναφορὰν), τὸ ὁποῖον ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ προβούλου καὶ αὐτοῦ παρεδίδοτο εἰς τὸν Κυβερνήτην κατὰ τὴν καθημερινὴν συνεργασίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀ' γραμματέων (ἄρθρ. δ' τοῦ Διατ.)¹.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου (ὀλομελείας ἢ τμήματος) καταρτιζόμενα σχέδια «ἐψηφίζοντο» ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, προσυπογραφόμενα ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας.

Ἡ τροποποιήσις ἢ κατάργησις τῶν ψηφισμάτων δὲν ἐπήρχετο πάντοτε διὰ νεωτέρου ψηφίσματος ἀλλὰ καὶ διὰ διατάγματος ἢ καὶ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου λαμβανομένης κατόπιν συμφώνου γνώμης τοῦ Πανελληνίου.

Β' Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

1. Τὸ ἐκτελεστικὸν τοῦ πρώτου ψηφίσματος Διάταγμα τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1828 προέβλεψε τὴν συγκρότησιν καὶ λειτουργίαν Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, χωρὶς νὰ προχωρήσῃ εἰς λεπτομερείας. Ἠρκέσθη νὰ ὀρίσῃ ὅτι τούτου θὰ προήδρευεν ὁ

1. Ἐγγράφοι ἀναφοραὶ (εἰσηγήσεις, γνῶμαι) τοῦ Πανελληνίου πρὸς τὸν Κυβερνήτην σφίζονται εἰς τὸ παρὰ τῷ Μουσείῳ Μπενάκη Ἀρχεῖον τοῦ Ἀγῶνος καὶ εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Κυβερνήτης καὶ ὅτι «Ἐκαστον τῶν μελῶν αὐτοῦ κατ' ἰδίαν ἢ ἐπιτροπαὶ συγκείμεναι ἐκ μελῶν τούτου τοῦ Συμβουλίου, παραδέχονται τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὰ ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς ἔργα» (ἄρθρ. ζ' τοῦ Διατ.). Ἐσημειοῦτο ἀκολούθως ὅτι «Τὰ ἔργα ταῦτα ἀντεξετάζονται παρὰ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, καθ' ὅσον ἡ φύσις καὶ τὸ κατεπεῖγον αὐτῶν δύνανται τοῦτο νὰ συγχωρήσουν» (ἄρθρ. η' τοῦ Διατ.).

2. Διὰ τοῦ ἀμέσως ἀκολουθήσαντος Κυβερν. Ψηφίσματος Γ' τῆς 23ης Ἰανουαρίου 1828 κατεστάθη τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸ ὅπως «ἐνασχολεῖται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις, τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ ὅλων τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα θέλουν πέμπεσθαι πρὸς αὐτὸ παρὰ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ τὸ Συμβούλιον τοῦτο».

Αἱ λεπτομέρειαι ἀφέθη νὰ καθορισθοῦν διὰ διατάγματος, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη μόλις τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1829¹. Συνεπῶς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὀργανώθη μετὰ παρέλευσιν ἔτους ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του.

3. Διὰ τοῦ ἀνωτέρω διατάγματος τὸ Συμβούλιον συνεκροτήθη ἐκ τῶν τριῶν πρώτων Γραμματέων τοῦ Πανελληνίου, τοῦ Γραμματέως τῆς ἐν τῷ μεταξὺ συσταθείσης Γραμματείας ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κυβερνήτου, τούτου δὲ ἀπόντος ἐκ τῆς καθέδρας τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ πινος τῶν Προβούλων τοῦ Πανελληνίου.

Ἑκτακτα μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἦσαν τὰ μέλη τῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας Ἐπιτροπῆς, τὰ τοιαῦτα τοῦ Γενικοῦ Φροντιστηρίου καὶ οἱ δεῦτεροι γραμματεῖς τῶν τμημάτων τοῦ Πανελληνίου, καλούμενοι ἅπαντες κατὰ περίπτωσιν.

4. Ἐκαστον τῶν τακτικῶν μελῶν προεβλέπετο νὰ γνωστοποιῇ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὰς ὑποθέσεις «αἱ ὁποῖαι, δι' ὅσον εἰς αὐτὸ ἀνήκει, τῷ ἐμπιστεύονται ἢ ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην ἢ ἀπὸ τὸ Πανελλήνιον».

Ἐξ ἄλλου, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ συντονισμὸς Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Πανελληνίου, προεβλέφθη ὅπως «αἱ κοινοποιήσεις (δηλ. ἡ ἐπίσημος ὑπηρεσιακὴ ἐπικοινωνία) μεταξὺ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ Πανελληνίου γίνονται διὰ μέσου τῶν πρώτων γραμματέων τῶν Τμημάτων καὶ γίνονται διὰ περιλήψεως τῶν πρωτοκόλλων τῶν συνεδριάσεων (δηλ. τῶν πρακτικῶν) τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν τοῦ Πανελληνίου».

5. Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὠρίσθη ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας, ἀνατεθέντος εἰς αὐτὸν νὰ κρατῇ «σημείωσιν τῶν συνεδριάσεων καὶ τῶν βουλευμάτων (délibérations) τοῦ Συμβουλίου».

1. Τὸ κείμενον αὐτοῦ βλ. παρὰ πόδας τοῦ ἀκολούθως δημοσιευομένου Ψηφίσματος ὑπ' ἀριθμ. Γ'.

6. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἴσχυσαν μέχρι τῆς θεσμικῆς μεταβολῆς ἣτις συνετελέσθη κατὰ Σεπτέμβριον 1829 καὶ ἐσημείωσε τὴν λήξιν τοῦ προσωρινοῦ συστήματος διακυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι δὲν ἀνετέθη εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον νομοπαρασκευαστικὸν ἢ νομοθετικὸν τι ἔργον, οὐδὲ καὶ νομογνωμοδοτικόν.

Ἡ νομικὴ φύσις τῆς δημοσιεύσεως τῶν ψηφισμάτων

1. Ὡς καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος, τὸ νομικὸν ἀξίωμα *lex non obligat nisi rite promulgata* δὲν εἶχεν ἰσχὺν προκειμένου περὶ τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων. Ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς των ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου.

2. Βεβαίως τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος εἰσήγαγε διὰ τοῦ ἀρθρου 73 τὴν συστατικὴν ἔννοιαν τῆς δημοσιεύσεως ἀλλὰ διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προβλεπομένους νόμους, χωρὶς νὰ προσδιορίζηται καὶ τὸ διὰ ταύτην ἀρμόδιον ὄργανον.

Ἡ διάταξις αὕτη, συνεπῶς, οὐδεμίαν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοσις καὶ ἰσχὺς ἀπέρρεεν ἀμέσως ἐκ τοῦ Νόμου ΝΗ' καὶ δὴ καὶ τοῦ καταστατικοῦ ὑπ' ἀριθμ. Α' Κυβερνητικοῦ Ψηφίσματος.

3. Κατὰ ταῦτα τεκμαίρεται ὅτι ἡ δημοσίευσίς τῶν ψηφισμάτων, ἥτις ἄλλωστε οὐδὲ καὶ διετάσσετο εἰς τὰς περισσότερας περιπτώσεις, εἶχεν ἀπλῶς δηλωτικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπεδίωκε νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἰς τοὺς πολίτας καὶ τὰς ὑπηρεσίας κατὰ τὸν ταχύτερον τρόπον.

Ὁ σκοπὸς αὐτὸς τῆς δημοσιεύσεως, τῆς ἐνημερώσεως δηλαδή τοῦ κοινοῦ, ὑπεβοηθεῖτο, ὡς καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην χρονικὴν περίοδον, διὰ τῆς τοιχοκολλήσεως ἀντιτύπων τῶν ψηφισμάτων εἰς πολυσύχναστα μέρη.

4. Ἡ διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσίς τῶν ψηφισμάτων ἐγίνετο εἰς τὴν ἐπίσημον «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος». Ἐκτὸς αὐτῆς ἐκυκλοφοροῦντο καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες, ὡς αἱ ξενόγλωσσοι «L' Abeille Grecque», ἐν Ὑδρα καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν Αἰγίνῃ, καὶ «Courrier d'Orient», ἐν Πάτραις καὶ ἀκολούθως ἐν Αἰγίνῃ, ἢ «Ἀνεξάρτητος Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος», ἐν Ὑδρα καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν Αἰγίνῃ¹.

Εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα τῆς Ἑλλάδος», ὡς ἐσημειώθη, δὲν ἐδημοσιεύθησαν ἅπαντα τὰ Ψηφίσματα τῆς περιόδου 1828 - 1829. Ἐπίσης δὲν ἐδημοσιεύθησαν κείμενα συνημμένα εἰς ψηφίσματά τινα ὑπὸ μορφήν παραρτημάτων. Διὰ τοῦτο ἡ ἐνταῦθα ἀναδημοσίευσίς τῶν ἐν λόγῳ παραρτημάτων γίνεται ἐξ ἄλλων πηγῶν.

1. Περὶ τῶν κυκλοφορηθεισῶν ἐφημερίδων κατὰ τὴν περίοδον 1822 - 1826 βλ. Γ. Δ. Δημακοπούλου, Ἡ Διοικητικὴ Ὁργάνωσις κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, σελ. 19 - 23.

ΤΡΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΤΩΝ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ

Ἡ ἐπιδίωξις τῆς παρούσης ἐκδόσεως νὰ παρουσιάσῃ ἐν σώματι τὰ ἐπὶ Καποδιστρίου ἐκδοθέντα κυβερνητικὰ ψηφίσματα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν νομικὴ σημασία τῶν δημοσιευομένων κειμένων δὲν καθιστοῦν ἀπαραίτητον τὴν διπλῆν, διπλωματικὴν καὶ φιλολογικὴν παρουσίαν αὐτῶν.

Τὰ δημοσιευόμενα κείμενα τῶν ψηφισμάτων καὶ τινων ἐκτελεστικῶν αὐτῶν διαταγμάτων περιέχουν πλείστας ἀσυνταξίας καὶ ἀνορθογραφίας, ὡς καὶ γλωσσικοὺς ἰδιωματισμοὺς συνήθεις κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Κατὰ τὴν ἐκδοσιν προέβην εἰς διόρθωσιν τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν καὶ τῆς στίξεως, ἵνα τὰ κείμενα καταστοῦν νοητὰ καὶ σαφῆς ἡ βούλησις τοῦ νομοθέτου.

Τὸν γραμματικὸν τύπον καὶ τὸ ὕφος τῶν κειμένων ἐσεβάσθην ἀπολύτως.

Πᾶσα προσθήκη γενομένη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου ἐτέθη ἐντὸς < >, πᾶσα δὲ ἀφαίρεσις ἐντὸς [ ].

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

